

P.J. van Koppen (1989d, 20 september) Vaak kritiek op juryrechtspraak Verenigde Staten. *De Volkskrant*, pp. 9.

Rechters zijn ook maar mensen, maar dat blijkt niet uit het rechtssysteem, meent Piet Vroon (de Volkskrant 16 september). In Amerika is dat wel het geval. Daar worden zwaardere eisen gesteld aan procedures en bewijzen. Daar is ook jury-rechtspraak. Doet Vroon een hernieuwde aanval op de Nederlandse rechterlijke macht, vraagt dr P. J. van Koppen zich af. Of heeft hij in het verleden onaangenaam te maken gehad met de rechterlijke macht?

Vaak kritiek op jury-rechtspraak Verenigde Staten

Bij verslagen van rechtszaken bekruipt Piet Vroon „soms een gevoel van verbazing” (de Volkskrant 16 september). Als goed wetenschapper moet hij vaker een gevoel van verbazing hebben. Maar zijn verbazing blijkt nu meer de aanzet te zijn tot een hernieuwde aanval op de Nederlandse rechterlijke macht.

Nadat Vroon onderzoek van Jan ten Kate en mij ongenueanceerd heeft samengevat en nog heeft geroepen dat rechters ook maar mensen zijn, komt hij bij het centrale punt van zijn verhaal: rechtspraak zou beter door leken (jury's) kunnen worden gepleegd en ook wat betreft het bewijsrecht zouden wij een voorbeeld kunnen nemen aan de Noord-Amerikanen.

Vroon gaat er bij zijn voorstel aan voorbij dat in een rechtszaak ruwweg twee dingen gebeuren: er wordt vastgesteld wat er nu precies is gebeurd (de feiten) en er wordt vastgesteld welke consequenties het recht (de wet) aan die feiten verbindt. Zelfs in de Angelsaksische landen wordt de tweede taak door een rechter uitgevoerd. De jury mag alleen de feiten vaststellen.

Het is maar de vraag of de jury dat goed doet. In de Verenigde Staten is de jury aan veel kritiek onderhevig. Men meent dat de leden van de jury vaak incompetent zijn, vol zitten met vooroordelen en veel beslissingen nemen die strijdig zijn met de wet. De vraag of de jury dan wel de rechter betere beslissingen geeft, is daarom door veel psychologen al onderzocht. De uitkomst van het tot nu toe gehouden onderzoek kan voor de jury op zijn best als een 1-1 stand worden omschreven.

Valerie Hans en Neil Vidmar gaven in

Judging the jury (New York: Plenum 1986) een overzicht van dat onderzoek en komen tot de conclusie dat de jury het even goed doet als één rechter. Let wel: in al het onderzoek wordt de twaalf man sterke jury vergeleken met een alleen rechtsprekende rechter. Gelukkig wordt in Nederland over de ingewikkelde en de belangrijke zaken beslist door een meervoudige kamer met minimaal drie rechters.

De vraag is eerder: waarom schaffen die Amerikanen de jury niet af? De jury is immers een stuk duurder dan een paar rechters. De gebruikelijke verklaring die Amerikanen geven is dat de jury diep is geworteld in het democratische bewustzijn van het volk dat op die manier niet alleen via verkiezingen, maar ook via de jury controle heeft op de staatsmacht.

Een meer platvloerse verklaring is dat velen er een boterham aan verdienen. Door dat alles in de Amerikaanse rechtszaal *mondeling* aan de jury moet worden voorgelegd, duren zaken voor de rechtbank lang en worden advocaten en rechters aan werk gehouden.

Daarbij komt dat de partijen invloed kunnen uitoefenen op de samenstelling van de jury door bepaalde leden te wraken. In de praktijk worden daarom zestig juryleden opgeroepen om te verschijnen voor een zaak en wordt uit die zestig leden uiteindelijk een groep van twaalf juryleden geselecteerd, met eventueel nog enige reserve juryleden. Ook de dagen dat de jury wordt geselecteert tikken aan op de taximeter van de advocaten. In het proces tegen bijvoorbeeld DeLorean (de autofabrikant die werd beschuldigd van het handelen in

heroïne) duurde alleen de selectie van de jury al *zeven* weken.

Het behoeft daarom geen verbazing dat in een stad als Chicago met drie miljoen inwoners meer dan 15.000 advocaten werkzaam zijn, terwijl de 14 miljoen Nederlanders het afkunnen met ongeveer 5300 advocaten. Bij de advocaten voegden zich in Amerika de afgelopen jaren mijn vakgenoten, rechtspsychologen, die zich bezighouden met het adviseren over de selectie van de jury en daarmee hun universitaire salaris soms meer dan verdubbelen.

Vroon gaf voorts commentaar op het slecht ontwikkelde bewijsrecht in Nederland. Daarin heeft hij gelijk: in vergelijking met de Verenigde Staten is het Nederlandse bewijsrecht ronduit primitief. Hij vergeet echter waarom de Verenigde Staten een bewijsrecht hebben dat soms elegant, soms mooi; maar altijd zeer gedetailleerd is: dat bewijsrecht is ontstaan door het wantrouwen van de Amerikaanse juristerij tegen de jury. Men probeert door het bewijsrecht te voorkomen dat die onvoorspelbare leken rare dingen doen (als dat speelt wordt in de tv-serie *LA Law* altijd geroepen: „Objection”).

Dat een wat uitgebreidere controle op de beslissingen van leken niet onzinnig is, blijkt uit de gang van zaken in het

proces tegen Christer Pettersson, die wordt verdacht van de moord op Olaf Palme. In Zweden wordt in de rechtbank beslist door een kamer die bestaat uit juristen en leken. De leken hebben de meerderheid. De meerderheid van leken zorgde er ook voor dat Pettersson in eerste instantie werd veroordeeld op basis van bewijs dat dermate summier is dat daarop geen veroordeling zou mogen volgen. De juristen in de rechtbank waren daarom voor vrijspraak.

In Nederland is het bewijsrecht veel primitiever. Dat is jammer, maar stoelt echter op een eenvoudige psychologische principe. In Nederland beslist de rechter *zelf* welk bewijs aan hem- of haarzelf kan worden voorgelegd. Omdat eenieder — en rechters zijn ook mensen — denkt dat hij het beter doet dan alle anderen heeft het bewijsrecht in Nederland nooit de kans gehad zich behoorlijk te ontwikkelen, evenals in de meeste landen die geen jury's kennen.

Jammer genoeg heeft Vroon het hierover verder niet, maar grijpt hij terug op een lezing die zijn collega H.F.M. Crombag vorig jaar hield in het Teyler Museum in Haarlem over het taalgebruik van rechters. Dat taalgebruik is voor de niet-jurist inderdaad vaak curieus, evenals het taalgebruik van psychologen dat is voor de niet-psycholoog.

Vaktermen worden gebruikt om zo precies mogelijk aan te geven wat wordt bedoeld. De juristerij is er in de loop van een aantal eeuwen behoorlijk in geslaagd een vrij trefzeker taalgebruik te ontwikkelen. Daaraan kunnen psychologen — ik geef toe met slechts 150 jaar geschiedenis achter zich — nog een puntje zuigen. Juristen weten bijvoorbeeld bij een term als *fiduciaire eigendom* heel precies wat wordt bedoeld; psychologen zijn het over het begrip IQ, nog steeds niet eens.

Het is dan wat flauw om terug te grijpen op het door Crombag als hilarisch geciteerde arrest van de Hoge Raad uit 1973. Juist sindsdien is met name de Hoge Raad er uitstekend in geslaagd zijn arresten voor de niet-jurist redelijk leesbaar te maken.

De herhaalde aanvallen van Vroon op de Nederlandse rechterlijke macht roepen één vraag op. Heeft Vroon in het verleden onaangenaam te maken gehad met de rechterlijke macht?

Als dat het geval is, noemen psychologen zijn laatste column *cognitieve dissonantie reductie*.

Dr P. J. VAN KOPPEN
Psycholoog bij de juridische faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Recht

Bij verslagen van rechtszaken bekruipt me soms een gevoel van verbazing. Als iemand iets raars heeft gedaan, wordt hij vaak ontoerekeningsvatbaar genoemd, bijvoorbeeld omdat verstand en gevoel zijn losgeweekt. Dat zal best. De juridische wereld lijkt met steun van psychiaters een eigenaardig mensbeeld te hanteren. Er is meer aan de hand.

Jaren geleden heb ik op deze plaats verslag uitgebracht van een experiment. Rechters en leken was gevraagd een aantal casussen op te lossen. De conclusie luidde dat beide partijen dat even goed of even slecht deden. Juridische kennis speelde bij dit soort zaken, aldus de onderzoekers, geen aanwijsbare rol.

Nu kan ik leven met het idee dat rechters, net als u en ik, beperkte mensen zijn, maar dat moet je dan wel tot uitdrukking brengen in de structuur van het *rechtssysteem*. Dat gebeurt niet. De Nederlandse rechter wordt beschouwd als een persoon met een IQ van 180. Voorts is zij/hij geheel vrij van vooroordelen en in staat honderden grootheden met honderden andere in verband te brengen. Dat klopt allemaal niet.

Afgezien van de neiging personen te overschatten, hebben we in dit land de gewoonte ontwikkeld, wat slordig om te gaan met het begrip „bewijslast”. Het komt voor dat iemand aan het kruis wordt genageld op grond van door *anderen* dan het slachtoffer afgelegde verklaringen. Misbruik behoort daardoor regelrecht tot de mogelijkheden. Momenteel is het zelfs zo dat je in geval van seksuele toestanden je onschuld moet bewijzen. Dat hebben we voor het laatst meegemaakt toen de middeleeuwse heksenproeven in zwang waren.

In de Verenigde Staten en in tal van andere landen heeft men ingezien dat de juridische wereld anders in elkaar moet worden gezet. Omdat alle mensen feilbaar zijn, worden zwaardere eisen gesteld aan *procedures* en aan bewijzen. Bovendien heeft men zich gerealiseerd dat ook rechters gemakkelijk fouten maken. Dat komt tot uitdrukking in twee dingen. Er is veel literatuur over gerechtelijke dwalingen. Bij ons zal men daar zo goed als vergeefs naar zoeken. In de tweede plaats wordt vaak juryrechtspraak toegepast, ingegeven door het idee dat een aantal mensen door de bank genomen een verstandiger beslissing zal nemen dan je van één individu kunt verwachten. Helaas is ook dit in ons land onbespreekbaar. Wij worden geplaagd door inflatoire ideeën over de mogelijkheden van één individu.

De aan de universiteit van Limbabwe te Maastricht verbonden hooggeleerde H.F.M. Crombag heeft een le-

zing gehouden over problemen die hiermee verband houden. Het verhaal heet „Ritualisering van de rechterlijke communicatie of waarom rechters zo raar praten”. Ik ben er van geschrokken.

Een typisch voorbeeld van een strafzaak schijnt te zijn dat de rechter 23 keer het woord nam en de verdachte 20 keer. Dat klinkt symmetrisch, maar de rechter praatte 500 seconden en de verdachte 19. Dat laatste betekent dat hij alleen ja of nee heeft mogen zeggen. Het zal wel „ja” zijn geweest. Vaak is de boel in het dossier als patat voorgebakken, zodat u veelal niet zo goed niet kunt verschijnen.

Gestoorde communicatie is ook af te leiden uit het taalgebruik van rechters. Ik citeer. „Zij hebben het graag over „mitsdien” en „deswege” als zij „daarom” bedoelen, „dierzelve” als zij „daarvan” bedoelen en „gelijk” als zij „zoals” bedoelen. „Voordeel” wordt „baat” en „gratis” wordt „om niet”. Zij spreken elkaar niet tegen, maar „weerspreken” elkaar, zij geven niet toe, maar „wijken” voor een argument. Zij hebben een voorkeur voor het participium presens, de oude genetivus en de ablativus absolutus, want de oudere generatie van hen bezocht het gymnasium en de jongere generatie doet graag alsof. Daarom zit hun taal vol met Latijnse woorden en uitdrukkingen: „revindicatie”, „fiduciair”, „constitutum possessorium”, „testimonium de audita”, „dolus” en „culpa”. Waarom doen zij dat? *Willen* zij niet begrepen worden?

Dit soort onzin zinkt, aldus Crombag, nog in het niet bij schriftelijke uitspraken. Wij lezen in een arrest van de Hoge Raad van 29 mei 1973. *Tenlastegelegd is het plaatsen van een autobus, waarvan (dus: zodat) de vier wielen ongeveer 0,25 meter in de grond stonden, (in) april 1971, (waarbij) het vonnis dienaangaande geen ander bewijsmiddel bevat dan de verklaring van de verbalisant (luidende) dat hij op 20 november 1971 de autobus heeft gezien, voorzien van vier wielen die (dus: toen (op) 20 nov. 1971) ongeveer 0,25 meter diep in de grond stonden, gelijk requirant ter zitting bevestigde, (namelijk) dat de vier wielen van die autobus ongeveer 25 centimeter diep in de grond stonden (zonder tijdsbepaling), - zijnde van enige menselijke handeling, weze het plegen of doen plegen van requirant, om die autobus zo diep in de grond te krijgen, niets ter terechtzitting is gebleken. Wat staat hier? Een bus per ongeluk in de blubber.*

Dit is ernstig. Mensen die op zo'n manier praten en schrijven, staan buiten de wereld waarover zij oordelen. Vandaar dat ik dit in het kader van de „culpose delicten” maar „mens rea” opschrijf.